

การยุติความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและยูเครนด้วยพุทธสันติวิธีด้านการเจรจา

Ending the Conflict Between Russia and Ukraine Through Buddhist Peaceful Way of Negotiation

พระไกรสร สุมนโน (กันมา),
พระมหาสถิตย์ สุทธิมนโน (ราชวงศ์) และ ทวีศักดิ์ ไกรบุตร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
Phra Kaison Sumano (Kanma),
PhramahaSathit sutemano (Ratchawong) and Taweesak Kraiboot
Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus
Corresponding Author E-mail: rockhop8899@gmail.com

บทคัดย่อ

ความขัดแย้ง เป็นกระบวนการทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น และเมื่อบุคคล หรือ กลุ่มบุคคล ตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีความคิดเห็นทางความเชื่อ ความต้องการ ทศนคติ เป้าหมาย ผลประโยชน์ และวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน รวมไปถึงการต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากรที่มีจำกัด หรือการกระทำที่รุกรานดินแดนจากฝ่ายอื่น หรือประเทศอื่น เพื่อให้กลุ่มของตน หรือประเทศของตน บรรลุเป้าหมาย ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและยูเครน จึงเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะที่ไม่เป็นมิตร เช่น ผู้ที่มีกำลังทางยุทธโปกรณ์ที่มากกว่าอย่างรัสเซีย จึงมีการข่มขู่ การสร้างแรงกดดันแก่ฝ่ายตรงข้าม และรุกราน เพื่อต้องการให้ได้ชัยชนะ สงครามจะยุติลงได้ด้วยการเจรจา หรือทางสันติวิธีเท่านั้น การใช้อาวุธตอบโต้กับฝ่ายตรงข้ามนั้นจึงไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง พุทธสันติวิธีด้านการเจรจาจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่พระพุทธเจ้า และเหล่าสาวกของพระพุทธองค์ ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ โดยปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรง และทางอ้อม

คำสำคัญ : ความขัดแย้ง; พุทธสันติวิธี; การเจรจา

Abstracts

Conflict is a human-made social process. and when a person or group of people is in a situation where they have different opinions, beliefs, needs, attitudes, goals, interests and ways of working. including fighting for limited resources or acts of encroachment on the territory from other parties or another country for their group or their country achieve the goal The conflict between Russia and Ukraine is therefore an interaction of a hostile nature, such as those with more armed forces like Russia. therefore there is intimidation Putting pressure on opponents and aggression in order to achieve victory. War can be ended by negotiation. or only through peaceful means The use of weapons against opponents is therefore not the correct

* วันที่รับบทความ : 17 กันยายน 2565; วันที่แก้ไขบทความ 4 ตุลาคม 2565; วันที่ตอบรับบทความ :6 ตุลาคม 2565

Received: September 17, 2022; Revised: October 4, 2022; Accepted: October 6, 2022

method. Buddhist peaceful method of negotiation Therefore, it is another way that the Buddha and the disciples of the Buddha has been used as a management tool peaceful conflict without violence, both directly and indirectly

Keywords: Conflict; Buddhist peace method; Negotiation

บทนำ

สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างยูเครนกับรัสเซีย เริ่มตึงเครียดมากยิ่งขึ้น หลังจากหน่วยข่าวกรองสหรัฐอเมริกา อ้างว่ารัสเซียจะเปิดฉากบุกยูเครน ก่อนจะจบแข่งขันกีฬาโอลิมปิกฤดูหนาว ที่ประเทศจีนในวันที่ 20 ก.พ. 65 นี้ จนมีปฏิกิริยาจากหลายประเทศ ได้แจ้งเตือนพลเมืองของตนที่พำนักในยูเครน ให้เดินทางออกจากประเทศยูเครนโดยทันที สอดคล้องกับหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ : WWW.PRACHACHAT.NET) กล่าวว่า ความขัดแย้งระหว่างรัสเซีย-ยูเครน สร้างความกังวลว่า จะนำไปสู่สงครามเต็มรูปแบบ เรื่องนี้มีที่มาที่ไปอย่างไร วันที่ 24 มกราคม 2565 ผู้สื่อข่าวรายงานว่า ความตึงเครียดระหว่างรัสเซีย และยูเครน ที่อาจนำไปสู่สงครามเต็มรูปแบบ มีชนวนจากการแย่งชิงอำนาจเชิงยุทธศาสตร์ และข้อพิพาทเรื่องเกี่ยวกับพรมแดน ส่วนวนิดา ชนินทุทวงศ์ (2557 : 7) กล่าวว่า ความขัดแย้ง (conflict) คือ เหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้น เมื่อบุคคล หรือทีม และมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ความขัดแย้งถือเป็นเหตุการณ์ธรรมดาที่เกิดขึ้น ในการอยู่ร่วมกัน หรือทำงานร่วมกัน คนโดยทั่วไปมักนึกถึงความขัดแย้งในเชิงทำลาย แต่เป็นที่ยอมรับกันว่า หากความขัดแย้งเกิดขึ้น ในปริมาณที่พอเหมาะความขัดแย้งนั้น จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ที่สร้างสรรค์ในธรรมชาติของสรรพสิ่ง เยนใจมา และคณะ (2561 : 224) กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นสภาพการณ์ หรือสถานการณ์ที่เป็นความแตกต่างที่บุคคลสองคน หรืออาจมากกว่า โดยการแสดงพฤติกรรมเปิดเผยออกมาที่แตกต่างกัน สภาพการณ์เหล่านี้คือ ความขัดแย้ง ซึ่งอาจเกิดจากการรับรู้ในเป้าหมายที่แตกต่างกัน มีความเข้าใจผิด หรือไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ มีความต้องการที่แตกต่างกัน หรือแย่งชิงในสิ่งเดียวกัน หรือต้องการความเท่าเทียมกัน ทั้งด้านวัตถุประสงค์ และคุณค่าเกิดความรู้สึกต้องการเอาชนะ หรือทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่พึงพอใจ สูญเสีย หรือถูกกดดัน หรือเกิดความต้องการที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง สถานการณ์เหล่านี้ จะทำให้เกิดความตึงเครียด เพราะความไม่เห็นด้วย หรือไม่ตกลงด้วย และมีแนวโน้มทำให้แต่ละฝ่ายมีทิศทางที่ตรงข้าม บทสรุปของความขัดแย้งก็จะกลายเป็นแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ไม่ขึ้นตรงต่อกลุ่มใหญ่ ทั้งในแง่ของความคิด และการปฏิบัติ ส่งผลกระทบเสียหายต่อสันติสุขของสังคม และกรุณา มธุลาภรังสรรค์ (2564 : 120) กล่าวว่า ความขัดแย้ง ความบาดหมางกันระหว่างบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือสถาบันเป็นเครื่องมือ ในการเปลี่ยนสังคม เกิดความตึงเครียด ความไม่สงบสุข ความหวาดระแวง โดยมีปัจจัยที่เกิดจากการตัดสินใจ การรับรู้ ผลประโยชน์ ค่านิยมที่ต่างกัน การไม่ยอมรับสภาพความเป็นจริง ว่าการแตกแยกทางทัศนะ ความคิด และความต้องการทางภูมิภาค เป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งในการหาทางออกของประเทศ ทุกสังคมย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ ความขัดแย้งในสังคมเป็นเรื่องปกติ เพียงแค่ความ

ขัดแย้งสามารถ หาข้อยุติได้ในกรอบของกลไกที่มีอยู่ สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไปได้ตราบเท่าที่ปัญหาความขัดแย้งอยู่ในสัดส่วนที่ไม่แพร่กระจายไปทั่ว จนหาวิธีการ หรือกลไก เพื่อยุติความขัดแย้งไม่ได้ สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไป ถือได้ว่าสังคมนั้นยังอยู่ได้อย่างสมานฉันท์ แต่เมื่อความขัดแย้งถึงจุดที่ไม่สามารถจะแก้ไขเยียวยาได้ ทางเลือกของสังคมก็จะถูกจำกัดลง การพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยการเจรจา หรือไกล่เกลี่ยจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุด

ดังนั้น ความขัดแย้ง จึงเป็นสถานการณ์ที่เป็นความแตกต่างของบุคคลสองฝ่าย หรือ อาจมากกว่านั้นก็ได้ สภาพการณ์เหล่านี้ คือ ความขัดแย้ง ซึ่งอาจเกิดจากมีการรับรู้ในเป้าหมายที่มีความแตกต่างกัน หรือไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ มีความต้องการที่แตกต่างกัน หรือแย้งชิงในสิ่งเดียวกันระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล โดยมีสาเหตุมาจากวัตถุประสงค์ ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ ความไม่ลงรอยกัน ทางด้านความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคตินั่นเอง

ประธานาธิบดีของรัสเซีย และยูเครน

1. ประวัติประธานาธิบดีรัสเซีย (Russia)

ประธานาธิบดีปูติน หรือชื่อเต็ม Vladimir Vladimirovich Putin จบการศึกษาด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเลนินกราด (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัย เซนต์ปีเตอส์เบิร์ก) และเคยทำงานในหน่วยสายลับ KGB หรือคณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ (สหภาพโซเวียต) แต่หลังจากสหภาพ โซเวียตล่มสลาย ปูตินก็ลาออกจาก KGB และมาเริ่มงานทางการเมืองในปี 1990 รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาด้านกิจการต่างประเทศของนายกรัฐมนตรี Anatoli Sobchak ปูตินค่อย ๆ ไต่เต้าตำแหน่งทางการเมืองเรื่อย ๆ จนในปลายปี 1999 เขาได้ ดำรงตำแหน่งรักษาการณ์ประธานาธิบดี และในช่วงรักษาการณ์เขามีผลงาน จากสงครามเชเชเนียครั้งที่ 2 ทำให้ปูตินได้รับความนิยมอย่างมาก และชนะการเลือกตั้งได้เป็นประธานาธิบดีคนที่สองของรัสเซียในปี 2000 ได้สำเร็จ ปูตินชนะการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีอีกครั้งในปี 2004 ทำให้เขาดำรง ตำแหน่งต่อเนื่อง ในปี 2000 -2008 แต่ด้วยกฎหมายรัสเซียไม่อนุญาตให้ประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระ ในปี 2008 ปูตินจึงเลือกให้ Dmitry Anatoluevich Medvedev ซึ่งเป็นเพื่อนและอดีตนายกรัฐมนตรีของเขาเป็นตัวแทน ในการชิงตำแหน่งประธานาธิบดีแทน ซึ่ง Medvedev ก็ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนต่อไป

จนในปี 2012 ปูตินก็กลับมาลงเลือกตั้งชิงเก้าอี้ประธานาธิบดีสมัยที่สองอีกครั้ง และในปี 2021 ปูตินก็ลงนามกฎหมายที่จะเปิดทางให้เขาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีรัสเซียได้อีก 2 สมัย สมัยละ 6 ปี เปิดโอกาสให้ปูตินสามารถครองอำนาจต่อไปจนถึงปี 2036 ผลงานของปูตินในฐานะประธานาธิบดีสมัยแรก ปี 2000 - 2008 คือการสร้างปฏิรูปรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ในรัสเซีย โดยเฉพาะด้านพลังงาน สร้างความมั่งคั่งแก่รัสเซีย ทำให้สามารถปลดหนี้ที่มีมาตั้งแต่สมัยสหภาพโซเวียตได้เป็นสาเหตุที่เขาได้รับความนิยม

ตลอดหลายสิบปีในโลก บุติณมีบทบาทที่โดดเด่นมาเสมอ เขาได้รับการจัดอันดับว่าเป็นผู้ทรงอิทธิพล มากที่สุดในโลกในปี 2013 ถึง 2015 โดยนิตยสาร Forbes ได้อธิบายว่าเขาเป็น "บุคคลเพียงไม่กี่คนบน โลกที่ทรงอำนาจพอจะทำอะไรก็ได้ตามที่เขาต้องการ" และล่าสุดกับการตัดสินใจครั้งล่าสุดของบุติณ ในการสั่ง "ปฏิบัติการพิเศษทางทหาร" เพื่อส่งกองกำลัง รัสเซียเข้าบุกในยูเครน จนเกิดเป็นสงครามที่ชาวโลกเป็นกังวลในปี 2022 นี้ และปัจจุบันยังไม่มีปลายทางของเหตุการณ์นี้ที่แน่ชัด ต้องตามติดสถานการณ์อย่างใกล้ชิด ซึ่งหลายฝ่ายภาวนาไม่ให้ลุกลามจนกลายเป็นสงครามโลกครั้งที่ 3

2. ประวัติประธานาธิบดียูเครน (Ukraine)

ประธานาธิบดีเซเลนสกี หรือชื่อเต็มว่า Volodumir Oleksandrovich Zelensky เป็นชาวยูเครน จบการศึกษาด้านกฎหมาย จากมหาวิทยาลัย Kyiv National Economic (LLB) เริ่มต้นอาชีพนักแสดงตลก ตั้งแต่อายุ 17 ปี และมีผลงานในวงการบันเทิงเรื่อยมาจนปี 2015 เขาได้แสดงนำในซีรีส์เรื่อง *Servant of the People* ที่มีเนื้อหาเสียดสีการคอร์รัปชันในสังคม

ซีรีส์เรื่องนี้ได้รับความนิยมอย่างมาก และในที่สุดเซเลนสกีก็ร่วมกับทีมงานของเรื่องนี้ ตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาในปี 2018 โดยมีชื่อพรรคว่า *Servant of the People* เช่นเดียวกับชื่อซีรีส์ แม้ว่าพรรคของเขาจะถูกมองว่าเป็นเรื่องตลกในครั้งแรก แต่ด้วยความสามารถในการปราศรัยผนวกกับนโยบายที่สัญญาว่าจะแก้ปัญหาคอร์รัปชันในยูเครน เซเลนสกีก็ชนะเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนที่ 6 ของยูเครนในที่สุด ด้วยคะแนนเสียงกว่า 73 % ของคะแนน เสียงทั้งหมด หนึ่งในคำมั่นของการหาเสียงของเขา คือเขาจะดำรงประธานาธิบดีเพียงแค่วาระเดียว แม้ว่าเซเลนสกีจะมีประสบการณ์ทางการเมืองไม่นาน แต่การดำรงตำแหน่งของเขาก็ต้อง เผชิญกับความท้าทายที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ยูเครน เมื่อรัสเซียตัดสินใจส่งกำลังทหารบุกเข้าเมืองต่าง ๆ ของยูเครน และในสถานการณ์วิกฤตเขาได้ใช้ช่องทางโซเชียลมีเดียต่างๆ เพื่อสื่อสารสร้างขวัญกำลังใจแก่ชาวยูเครน และสื่อสารกับคนทั่วโลก เพื่อเรียกร้องความช่วยเหลือจากประชาคมโลก ดังนั้นนักวิเคราะห์จำนวนมากแสดงความเห็นว่า เซเลนสกีฉลาดในการใช้สื่อโซเชียลอย่างมาก เพราะใช้สื่อสารอย่างทันที ตัวสาร ที่ตรงไปตรงมา ดูไร้การปรุงแต่ง เข้าถึงใจคน เพื่อดึงให้โลกให้การสนับสนุนประเทศยูเครน และประณามประเทศรัสเซีย (MONEYBUFFALO : <https://www.moneybuffalo.in.th/economy/>)

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศรัสเซียและยูเครน

ประเทศยูเครนอยู่ในภูมิภาคยุโรปตะวันออก ติดกับทะเลดำ อยู่ระหว่างโปแลนด์กับรัสเซีย ทิศเหนือจรดพรมแดนรัสเซีย และเบลารุส ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อรัสเซีย ทิศตะวันตกจรดพรมแดนโปแลนด์ สโลวาเกีย และฮังการี ทิศใต้ติดทะเลดำ และทะเล Azov ทิศตะวันตกเฉียงใต้จรดพรมแดนโรมาเนียและมอลโดวา พื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ มีเทือกเขา Carpathian ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ มีแม่น้ำที่สำคัญของทวีปยุโรปไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำดนีเปอร์ แม่น้ำดานีสเตอร์ และแม่น้ำดานูป ซึ่งไหลลงสู่ทะเลดำ เมืองหลวงกรุงเคียฟ (Kyiv) เป็นเมืองหลวงเก่าของอาณาจักรคีฟรุสโบราณ (Kievan Rus) และเป็นเมืองใหญ่อันดับ 3 ในสมัยจักรวรรดิรัสเซีย และสหภาพโซเวียต รองจากมอสโก และเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าชาว Nomad โดยเฉพาะชาว Scythian เป็นพวกแรกที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในยูเครนในช่วงก่อนคริสตกาล หลังจากนั้น ชาวเผ่าสลาฟได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณตอนกลางและตะวันออกของยูเครน โดยชนชาติสำคัญที่มีบทบาทในการรวบรวมดินแดนบริเวณนี้ให้เป็นปึกแผ่นคือชาวรัสเซีย (Rus) ที่มาจากสแกนดิเนเวีย ต่อมาชาวรัสเซียได้สถาปนาอาณาจักร Kievan Rus ขึ้นในศตวรรษที่ 6 และปกครอง ชาวสลาฟ ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ และได้ขยายดินแดนออกไปรวบรวมเผ่าสลาฟ และชนชาติต่างๆ จนเป็นอาณาจักรที่ใหญ่ที่สุดในยุโรป ในศตวรรษที่ 11 แต่ในศตวรรษที่ 12 อาณาจักรนี้ได้เสื่อมสลายลงเนื่องจากสงครามระหว่างเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ และการรุกรานจากชาวมองโกลในศตวรรษต่อมา หลังจากนั้นดินแดนบางส่วนของยูเครนได้ถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรต่าง ๆ อาทิ ลิทัวเนีย โปแลนด์ ออสเตรีย-ฮังการี และรัสเซีย หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ยูเครนได้ประกาศเอกราชจากจักรวรรดิรัสเซีย และราชวงศ์ฮับส์บูร์กเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1918 ต่อมากระแสนการปฏิวัติในรัสเซียได้ลุกลามมายังยูเครน ทำให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้น จากนั้นดินแดนส่วนตะวันตกของยูเครน ได้ถูกผนวกเข้ากับโปแลนด์ ในขณะที่ดินแดนตอนกลางและตะวันออกถูกผนวกเข้ากับรัสเซียในฐานะ Ukrainian Soviet Socialist Republic ในปีค.ศ. 1922 ภายใต้ระบอบสหภาพโซเวียต ชาวยูเครน ถูกบังคับให้เลิกใช้ภาษาของตนเอง

4. วิเคราะห์จุดเริ่มการก่อสงครามระหว่างรัสเซียและยูเครน

ในช่วงปี ค.ศ. 1932-1933 ประธานาธิบดี “โจเซฟ สตาลิน” แห่งสหภาพโซเวียต ได้ใช้มาตรการ Holodomor (Famine) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายระบบการรวมของสหภาพโซเวียต กับชาวยูเครน อันส่งผลให้เกิดภาวะข้าวยากหมากแพง และการขาดแคลนอาหารขึ้นทั่วประเทศ และชาวยูเครนกว่า 7 ล้านคนต้องเสียชีวิตลง ขาวนา และปัญญาชนที่ต่อต้านระบบดังกล่าวถูกกวาดล้างและเนรเทศไปยังไซบีเรีย

ในช่วงแรกของสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวยูเครนให้การสนับสนุนกองทัพของนาซีเยอรมัน เพื่อเป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต แต่ต่อมาได้หันไปต่อต้าน เนื่องจากกองทัพเยอรมันปกครองอย่างกดขี่ และทารุณ โดยในช่วงดังกล่าว ชาวยิวในยูเครนกว่า 1 ล้านคน ถูกสังหารหมู่และ ทุบเคียว ถูกเผาทำลาย แต่หลังจากที่กองทัพนาซีบุกโปแลนด์ในปี ค.ศ. 1939 ดินแดนส่วนตะวันตกของยูเครนที่เดิมอยู่ภายใต้โปแลนด์ ได้ถูกผนวกเข้ากับสหภาพโซเวียต หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระแสชาตินิยมในยูเครนขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ได้แก่ ความไร้ประสิทธิภาพของระบบสหภาพ โซเวียต ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วสหภาพโซเวียต และการพยายามปิดบังข้อมูลของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหภาพโซเวียต ต่อกรณีการระเบิดของโรงงานปฏิกรณ์ปรมาณู Chernobyl ที่ตั้งอยู่ในยูเครน ในปีค.ศ.1986 เมื่อประธานาธิบดี “กอร์บาเชฟ” ดำเนินนโยบายเปิดกว้างทางการเมือง ส่งผลให้รัฐบาลของสหภาพโซเวียต จำเป็นต้องให้อำนาจแก่สาธารณรัฐ และดินแดนปกครองตนเองต่างๆ มากขึ้น กระแสการเรียกร้องสิทธิที่จะปกครองตนเองในยูเครน ดำเนินไปอย่างเข้มข้น และในที่สุดยูเครนได้ประกาศเอกราชจากสหภาพโซเวียต เมื่อวันที่ 24 ส.ค. ค.ศ. 1991 ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ธ.ค. ในปีค.ศ. 1991 ชาวยูเครนได้ลงประชามติ ให้อำนาจอธิปไตยของยูเครนประกาศเอกราชจากสหภาพโซเวียต (ไทยรัฐออนไลน์ : www.thairath.co.th/news/foreign/)

5. สรุปวิเคราะห์รัสเซียขัดแย้งกับยูเครนเพราะสาเหตุอะไร

ที่มาของความขัดแย้งระหว่างยูเครน และรัสเซีย ว่าเกิดอะไรขึ้นบริเวณชายแดน ขณะที่สหรัฐอเมริกา และนาโต มีความสำคัญอย่างไร หากเกิดสงครามแล้วจะส่งผลอย่างไร "ยูเครน" เป็นประเทศที่กั้นกลางระหว่างรัสเซีย และยุโรป ด้านบนเป็นเบลารุส ด้านซ้ายเป็นโปแลนด์ ซึ่งตลอดหลายเดือนที่ผ่านมาทหารรัสเซียไปประจำการบริเวณชายแดน มีทั้งรถถัง ปืนใหญ่ เครื่องกระสุน และกำลังทางอากาศ แม้ว่าผู้นำรัสเซียจะยืนยันว่าไม่ได้ตั้งใจจะบุกยูเครน แต่นานาชาติกังวล และระบุว่ามีความเป็นไปได้สูงที่รัสเซียจะบุกยูเครน โดยสรุปวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) นักวิชาการมองรัสเซียรื้อฟื้นจักรวรรดินิยม

นายอดุลย์ กำไลทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านรัสเซีย เปิดเผยว่า ทางยุโรปรู้ว่ารัสเซียกำลัง คืบคลาน โดยการรื้อฟื้นระบบจักรวรรดินิยมแบบโซเวียตกลับมาใหม่อีกครั้ง และผลที่เห็นชัดคือ ได้ไครเมียไปแล้ว และอนาคตถัดไปอาจจะเป็นยูเครนตะวันออก หรืออาจจะเป็นยูเครนทั้งหมด เพราะฉะนั้น จึงมีความหวาดระแวงกัน ขณะเดียวกัน ทางรัสเซียมีความไม่สบายใจ และคิดว่าเกมที่สหรัฐอเมริกา และตะวันตกพยายามเข้ามา ทำให้ยูเครนเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (นาโต) จะเป็นข้ออ้างสำคัญในการนำไครเมียมาให้ยูเครน

2) ยูเครนแยกตัวออกมาหลังโซเวียตล่มสลาย

ในอดีตรัสเซีย และยูเครน เป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต ต่อมาในปี 1991 สหภาพโซเวียตล่มสลาย ทำให้ยูเครนประกาศอิสรภาพ แยกตัวออกมา แต่ยูเครนถือว่าเป็นประเทศที่ไม่ได้ มีประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบ เพราะว่ามีนโยบายการต่างประเทศที่ไม่ชัดเจนว่าจะสนับสนุนรัสเซีย หรือสนับสนุนยุโรป ปี 2013 คือ บททดสอบว่ายูเครนจะเข้าร่วมฝั่งตะวันตกอย่างยุโรป หรือจะกลับไปสู่อ้อมอกของรัสเซียอีกครั้ง ซึ่งในขณะนั้น ยูเครนภายใต้การนำของประธานาธิบดี วิกเตอร์ ยานูโควิช กำลังจะเข้าร่วมกับสหภาพยุโรป หรือ (อียู) แต่สุดท้ายไปลงนามกับรัสเซีย โดยไปจับมือกับวลาดิเมียร์ ปูติน ประธานาธิบดีรัสเซีย ชาวยูเครนหลายคนเลยมองว่า อาจจะเป็นการกดดันจากรัสเซีย ทำให้เกิดการประท้วงต่อต้านประธานาธิบดี วิกเตอร์ ที่ถูกมองว่าเข้าข้างรัสเซีย ที่กรุงเคียฟ ในยูเครน หากพูดให้เห็นภาพ คือ รัสเซียสนับสนุน วิกเตอร์ ยานูโควิช ส่วนสหรัฐอเมริกา และยุโรป สนับสนุนผู้ประท้วง ในปี 2014 กองกำลังความมั่นคงของยูเครน ปรามปรามผู้ประท้วงอย่างรุนแรง สถานการณ์ยิ่งแย่ลงไปเรื่อย จึงทำให้ประธานาธิบดี ยานูโควิช ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ สุดท้ายประธานาธิบดีคนใหม่ของยูเครน ได้ลงนามข้อตกลงกับอียู

3) รัสเซียใช้กำลังผนวกไครเมียในปี 2014

ในเวลาเดียวกัน ในเดือน มี.ค. 2014 รัสเซียใช้กำลังผนวกเขตไครเมีย ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของยูเครน โดยอ้างว่าเพื่อคุ้มครองชาวรัสเซียในเขตไครเมีย โดยคนส่วนใหญ่ที่ไครเมียพูดภาษารัสเซีย จากนั้นจัดการลงประชามติ ส่งผลให้ไครเมียประกาศอิสรภาพจากยูเครน และผนวกดินแดนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซีย แต่นานาชาติไม่รับรองความชอบธรรมในการออกเสียงในครั้งนั้น

4) ยุโรปหวั่นเสียท่ารัสเซียอีกครั้ง

นายอดุลย์ กล่าวว่า เหตุการณ์ปี 2014 เป็นเหตุการณ์ที่ใครก็คิดไม่ถึงว่า ปูติน จะมาบุกนี้ ซึ่งที่จริงแล้ว เหตุการณ์ปี 2014 เกิดจากการที่ก่อนปี 2014 รัฐบาลยูเครนเป็นรัฐบาลที่สนับสนุนรัสเซีย ขณะที่ตะวันตกสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลง แต่พอได้ผู้นำใหม่ที่สนับสนุนตะวันตก ก็เกิดปะทะกันในสงครามการเมืองก่อน และรัสเซียใช้เหตุการณ์นี้ เข้ามาเพื่อปกป้องชีวิต และทรัพย์สิน ของชาวรัสเซียที่อยู่ในไครเมีย แล้วเลยกลายเป็นการประกาศเอกราชขึ้นมา และเข้ามาอยู่ร่วมกับรัสเซีย สำหรับเหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์ที่คิดไม่ถึง แต่กลายเป็นว่าพอเกิดขึ้นแล้ว จึงกลายเป็นโดมิโน เอฟเฟกต์กับแคว้นต่างๆ ทางตะวันตกไม่ยอมให้มีการชำระ และมองว่ารัสเซียน่าจะใช้กลยุทธ์เดิมๆ แต่มองว่าการกระทำของยุโรป ตอนนี้นักกลัวว่าเสียท่ารัสเซีย และปูตินอีกครั้ง เพราะรัสเซียน่าจะจะมีแผนอะไรบางอย่างที่สามารถที่จะยึดอะไรบางอย่างได้ และหาความชอบธรรมเหมือนที่เคยทำแล้วในกรณีของไครเมีย

5) พลเรือนเสียชีวิตนับหมื่นจากเหตุบุกดอนบาส

นอกจากการสู้รบที่ไครเมีย รัสเซียส่งกำลังพลบุกเขตดอนบาสอย่างหนัก ซึ่งการสู้รบทางตะวันออกของยูเครนในปี 2014 ทำให้พลเรือนเสียชีวิตมากกว่า 10,000 คน และมีผู้คนที่พลัดถิ่นมากกว่า 1,000,000 คน จากความขัดแย้งนี้ นำไปสู่ข้อตกลงสนธิสัญญาที่กรุงมินสค์ของประเทศเบลารุส ในปี 2015 หนึ่งในข้อตกลงคือการหยุดยิง แต่รัสเซียก็ยังมีการละเมิดข้อตกลงนี้หลายครั้งปี 2019 ผู้นำของรัสเซีย ยูเครน เยอรมนี และฝรั่งเศส ร่วมประชุมอีกครั้งที่กรุงปารีส ย้ำถึงข้อตกลงที่เคยคุยกันในปี 2015

6) เปิดที่มาของนาโต ตัวละครที่สำคัญ

นาโตเป็นกลุ่มพันธมิตรทางการทหารของประเทศประชาธิปไตย ผังซีกโลกเหนือ ก่อตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อต่อสู้กับภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ ซึ่งในขณะนั้น คือ สหภาพโซเวียตซึ่งยึดถือหลักการว่าการโจมตีประเทศใดประเทศหนึ่ง ถือเป็นการโจมตีประเทศสมาชิกทั้งหมด นายวิบูลพงศ์ พูนประสิทธิ์ ที่ปรึกษาศมาคมอเมริกาศึกษาในประเทศไทย กล่าวว่า ตามกฎบัตร ของนาโต ถ้าประเทศใดประเทศหนึ่งที่เป็นสมาชิกนาโต ถูกรุกราน สมาชิกนาโตทั้งหมดจะเข้าช่วย อย่างไรก็ตาม เบลารุส และยูเครน ไม่ใช่สมาชิกของนาโต การที่รัสเซียบุกเข้าไปในยูเครน ไม่เป็นผล ทำให้นาโตต้องตอบโต้ แต่จะเป็นในแง่ของกฎหมายระหว่างประเทศ ในแง่ของยูเครนเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ซึ่งจะต้องตอบโต้ในประเด็นนั้น

7) ปูตินหวั่นยูเครนเป็นสมาชิกนาโต

วลาดีเมียร์ ปูติน ประธานาธิบดีรัสเซีย กล่าวว่า ลองนึกดูว่ายูเครนเป็นสมาชิกของนาโต ที่เต็มไปด้วยอาวุธ พร้อมระบบโจมตีที่ทันสมัยในลักษณะเดียวกับโปแลนด์ และโรมาเนีย ใครจะหยุดยั้งได้ และเริ่มดำเนินการในไครเมีย นี่คือการอาณาเขตของรัสเซียที่มีอำนาจอธิปไตย ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญด้านรัสเซีย กล่าวว่า เมื่อใดก็ตามที่ยูเครนเป็นสมาชิกนาโต ประธานาธิบดีปูตินเพิ่งมาพูดเองล่าสุดว่า เขารู้เกมทันทีว่าปูตินเป็นสมาชิกนาโตเมื่อไหร่ จะมีการปะทะกันทันทีว่ายูเครนจะต้องเอาไครเมียคืนมา ซึ่งจะเป็นสงครามครั้งใหม่ และไม่ยอมแพ้ ซึ่งรัสเซียไม่ยอมอยู่แล้ว ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นทันที ถ้ายูเครนเป็นสมาชิกของนาโต แต่ว่า

นอกเหนือจากเหตุการณ์ความรุนแรง เป็นเรื่องของความมั่นคงทางยุทธศาสตร์ของรัสเซียด้วย เพราะว่าใครเมื่อยเหมือนเป็นรื้อบ้านของรัสเซีย การที่คู่แข่งตลอดกาลของรัสเซียเข้ามาสหรัฐฯ และพันธมิตร คือเป็นการล้อมรื้อบ้าน ซึ่งรัสเซียรู้สึกว่าจะไม่สามารถขยับไปไหนได้อีกแล้ว ซึ่งรัสเซียยอมไม่ได้ เพราะฉะนั้น จุดยืนตอนนี้คือมีทางเดียวที่ปูติน จะยอมก็คือต้องมีการลงนาม หรือยืนยันเป็นทางการว่าไม่ให้ยูเครนเป็นสมาชิกของนาโต ซึ่งเป็นสาเหตุที่นาโตกำลังเป็นตัวละครสำคัญ เพราะนาโตได้ส่งกองกำลังไปประจำการบริเวณโดยรอบของยูเครน ซึ่งถ้าเทียบขุมกำลังของรัสเซีย และยูเครน จะเห็นได้ว่ายูเครนยังห่างไกลจากรัสเซียมาก นาโตจึงต้องส่งกองกำลังไปสนับสนุน ในขณะที่ยูเครนไม่ได้เป็นสมาชิกนาโต ประธานาธิบดีปูติน จึงกล่าวหาชาติตะวันตกว่า กำลังใช้นาโตเข้าปิดล้อมรัสเซีย และสหรัฐอเมริกา กำลังละเมิดคำมั่นในปี 1990 ที่เคยบอกว่านาโตจะไม่ขยายอิทธิพลเข้าไปในโลกฝั่งตะวันออก

8) เทียบขุมกำลังยูเครนแพ้รัสเซียทุกประตู

จากข้อมูลของ Global Firepower, IISS Military Balance ระบุยูเครนมีกำลังพล 1,100,000 คน เครื่องบินโจมตี 98 ลำ เฮลิคอปเตอร์โจมตี 34 ลำ รถถัง 2,596 คัน รถหุ้มเกราะ 12,303 คัน และปืนใหญ่แบบลากจูง 2,040 คัน ขณะที่รัสเซีย มีกำลังพล 2,900,000 คน เครื่องบินโจมตี 1,511 ลำ เฮลิคอปเตอร์โจมตี 544 ลำ รถถัง 12,240 คัน รถหุ้มเกราะ 30,122 คัน และปืนใหญ่แบบลากจูง 7,571 คัน ขณะนี้สหรัฐอเมริกา ส่งทหารเข้าไปประจำการที่ประเทศพันธมิตร และจะส่งทหารเข้าไปในยูเครน ถ้านาโตตัดสินใจจะตอบโต้ฉบับพลัน ซึ่งสหรัฐอเมริกา ยืนยันว่าไม่มีแผนที่จะส่งทหารเข้าไปประจำการในยูเครนด้วยตัวเอง แต่ว่าได้ส่งอาวุธเข้าไปช่วยเหลือทั้งเครื่องกระสุนปืนซีปนาวุธต่อต้านรถถัง และอาวุธเจาะเกราะ

9) ไบเดนขู่อูปูตินจะมีราคาที่ต้องจ่ายมหาศาล

โจ ไบเดน ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาบอกว่า ข้อแรก ผมคิดว่าปูตินยังคงไม่ต้องการให้เกิดสงครามเต็มรูปแบบ ข้อสอง ถ้ามองว่าผมคิดว่าเขาจะทดสอบตะวันตก ทดสอบสหรัฐอเมริกา และ นาโต ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือไม่ใช่ว่าผมคิดว่าเขาจะทำ แต่เขาจะมีราคาที่ต้องจ่ายมหาศาลสำหรับเขา ซึ่งตอนนี้เขายังไม่ได้นึกถึงว่ามันต้องแลกกับอะไร และผมคิดว่าเขาจะเสียดายที่ทำมันลงไป ทั้งนี้ สิ่งที่จะเกิดขึ้น ถ้ารัสเซียบุกยูเครน ก็คือนาโต และประเทศพันธมิตร จะตอบโต้ในสมรภูมิรบในครั้งนี้ ประชาชนจำนวนมากอาจจะเสียชีวิต และอพยพหนีการสู้รบ รวมถึงอาจจะเกิดการคว่ำบาตรระหว่างกันด้วย

10) ปูตินอาจอ้างส่งกำลังไปปกป้องชาวรัสเซีย

ที่ปรึกษาสมาคมอเมริกาศึกษาในประเทศไทย กล่าวว่า ตัวหลักคือประธานาธิบดีปูตินเพียงคนเดียว เพราะว่าปัจจุบันนี้ สมมติว่ามีการส่งกำลังเข้าไปในภาคตะวันออกของยูเครน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชาวรัสเซียอาศัยอยู่ด้วย ทางประธานาธิบดีปูติน อาจจะอ้างว่าเข้าไปปกป้องชาวรัสเซียด้วยลักษณะการปะทะกันย่อย ๆ กับยูเครน อาจจะเกิดขึ้นได้ก่อน ไม่ถึงขนาดจะเป็นการรุกราน ข้ามประเทศโดยตรง แต่ต้องได้รับการร้องขอจากยูเครนก่อน ทางสหรัฐอเมริกาจึงจะสามารถเข้าไปช่วยเหลือโดยตรงได้ หรือการกระทำของปูติน เป็นการขัดต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างร้ายแรง เช่น เป็นการโจมตีอย่างร้ายแรง อาจจะออกภายใต้กฎหมาย

ระหว่างประเทศ หรือว่าภายใต้มติขององค์การสหประชาชาติ สำหรับรัสเซียเป็นประเทศที่ครอบครองก๊าซธรรมชาติ 1 ใน 5 ของทั้งโลก โดยแก๊สพร้อมบริษัทด้านพลังงานของรัสเซีย ซึ่งยุโรปพึ่งพาก๊าซธรรมชาติจากรัสเซีย มากกว่า 1 ใน 3 ของปริมาณก๊าซธรรมชาติทั้งหมดต่อปี และยูเครนได้รับก๊าซธรรมชาติจากรัสเซีย ร้อยละ 50 ของที่ใช้ในยูเครน ผ่านเครือข่ายท่อส่งก๊าซหลายประเทศในยุโรป แต่ช่วงหลังรัสเซียพยายามลดบทบาทของยูเครนลง ด้วยการสร้างท่อส่งก๊าซนอร์ด สตรีม 1 และนอร์ด สตรีม 2 ยิ่งตรงไปยังเยอรมนี ผ่านทะเลบอลติก โดยเฉพาะนอร์ด สตรีม 2 ที่ยูเครนจะไม่ได้รับรายได้จากค่าผ่านทางในการเดินท่อส่งก๊าซต่อไป

11) รัสเซียใช้ท่าไม้ตายโดยตัดแก๊สที่ส่งไปยุโรป

นายอดุลย์ กล่าวว่า สิ่งหนึ่งที่รัสเซียใช้เป็นเครื่องมือที่ได้ผลดีที่สุด คือ นโยบายด้านพลังงาน การใช้พลังงานเป็นเครื่องมือทางการทูตในการกดดันชาติยุโรป ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา มีหลายกรณีที่ความขัดแย้งกันระหว่างรัสเซีย และยุโรป และรัสเซียก็มีการตัดแก๊สทันที และเลือกตัดในช่วงฤดูหนาวด้วย และทุกครั้งที่มีการตัดแก๊สตัดพลังงาน ยุโรปจะต้องเป็นฝ่ายมาอ่อนวอนขอร้อง และคืนดีกับรัสเซียทุกครั้ง ซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งที่ได้ผลมาก ซึ่งท่อแก๊สจะไปถึงทุกบ้านเหมือนน้ำประปาถ้ามีการตัดแก๊สเหมือนไม่มีน้ำประปาใช้ ซึ่งเป็นเรื่องของความอบอุ่น และการประกอบอาหาร เพราะฉะนั้น ชาวยุโรปยอมไม่ได้ ด้วยเหตุนี้เอง ท่อนอร์ด สตรีม 2 จึงมีทางออกที่จะแก้ปัญหาพลังงานอย่างยั่งยืนของยุโรป แต่ว่าต้องแลกมาด้วยการเป็นเบี้ยล่างของรัสเซียในด้านพลังงานอย่างถาวร ก๊าซธรรมชาติอาจจะจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้รัสเซียบุกยูเครน เพราะรัสเซียกลัวว่ายูเครนไปสนิทสนมกับสหรัฐอเมริกาเกินไป อาจจะเป็นการเปิดทางให้บริษัทพลังงานของสหรัฐอเมริกาอย่าง เชฟรอน และเอกซอน มีบทบาทในเชิงพลังงานมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวของแก๊สพรอมของรัสเซีย แต่ความหนักใจน่าจะไปที่ประเทศปลายทางอย่างเยอรมนี

12) ผู้นำเยอรมนีบินไปสหรัฐอเมริกาตอรองให้ได้ข้อสรุป

ผู้เชี่ยวชาญด้านรัสเซียกล่าวว่า เยอรมนีตอนนี้อาจจะคุยกับรัสเซียในลักษณะแบบเพื่อนมากกว่า คงไม่ได้เป็นการข่มขู่ หรือบังคับ อาจจะเป็นในลักษณะขอร้อง แต่มองว่ารัสเซียหลังพึ่งพาแล้ว ไม่ถอยแน่นอน เพราะฉะนั้น ถ้าตัดแก๊สก็คือตัด ซึ่งรัสเซียอาจจะเดือดร้อนในการได้ค่าก๊าซน้อยลง แต่ไม่ได้เดือดร้อนเหมือนยุโรป นี่เป็นเหตุผลหนึ่งว่าทำไมผู้นำของเยอรมนีจึงต้องบินไปด่วนที่สหรัฐอเมริกา เพื่อตอรองให้ได้ข้อสรุปเร็วที่สุด เพราะไม่เช่นนั้น ผลเสียเรื่องพลังงานจะไปตกอยู่ที่เยอรมนี (ข่าวไทยพีบีเอสออนไลน์ : <https://news.thaipbs.or.th/content/>)

สรุปว่า การที่รัสเซียบุกยูเครนนั่น ต้องมองย้อนกลับไปที่ตั้งแต่สหภาพโซเวียตล่มสลาย ยูเครนแยกตัวออกจากรัสเซียเป็นประเทศอิสระเมื่อปี ค.ศ.1991 เมื่อแยกตัวแล้ว ยูเครนก็มีปัญหา มาตลอด เพราะเกือบจะไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชนตกต่ำกว่าเมื่อสมัยเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต GDP ต่อหัวของยูเครนในปี 1990 ก่อนแยกประเทศสูงกว่า GDP ต่อหัวในปี 2020 หลังแยกประเทศเสียอีก และเหตุใดรัสเซียจึงบุกยูเครนในขณะนี้ ก่อนอื่นต้องไม่ลืมว่า NATO คือ การรวมตัวของสหรัฐอเมริกา และยุโรปตะวันตกในยุคสงครามเย็น เพื่อต่อต้านรัสเซีย หากประเทศสมาชิกประเทศใดประเทศ

หนึ่ง ถูกรุกรานจากรัสเซีย หรือใครก็ตาม ก็ถือว่าประเทศสมาชิกอื่นถูกรุกรานด้วย แน่แน่นอนว่านาย Zelenskyy ย่อมเป็นพวกขวาจัด หรือ Far Right และไม่นิยมรัสเซีย นาย Zelenskyy จึงต้องการนำยูเครนเข้าเป็นสมาชิกของ NATO ด้วยความยินดีของสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆใน NATO แต่รัสเซียไม่อาจยอมได้ เนื่องจากยูเครนเป็นประเทศ ที่คั่นกลางระหว่างรัสเซียกับประเทศใน EU จึงถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ หากยูเครนเป็นสมาชิกของ NATO ก็หมายความว่าสหรัฐอเมริกาจะสามารถตั้งฐานยิงขีปนาวุธในยูเครนได้ อันเป็นการกระทบต่อความมั่นคงของรัสเซีย ดังนั้น การที่จะทำให้สงครามยุติลงโดยเร็ว โดยไม่ขยายไปเป็น สงครามโลกครั้งที่ 3 ที่อาจเป็นสงครามนิวเคลียร์ได้นั้น ความจริงไม่ยากเลย เพียงแต่ยูเครนประกาศว่าจะไม่ เข้าเป็นสมาชิกของ NATO สหรัฐยุติการคว่ำบาตรรัสเซีย ส่วนเรื่อง Donetsk และ Luhansk ขอให้มีการตั้ง โต๊ะเจรจากัน ถ้าทำได้ทุกอย่างก็จบ หรืออย่างน้อยก็จบได้ชั่วคราว เพียงแต่สหรัฐอเมริกา และยูเครน จะยอม ทำเช่นนั้นหรือไม่เท่านั้น

ความขัดแย้ง

ความขัดแย้งคือความไม่ลงรอยกัน หรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน หรือความเป็นปฏิปักษ์กัน ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โต้แย้งกันในประเด็นของค่านิยม หรือเกิดการแข่งขันกันในเรื่องของอำนาจ สถานภาพ เป้าหมาย และการแย่งชิง ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด คำว่าความขัดแย้งในทฤษฎีของพงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2542 : 141) กล่าวว่า ความขัดแย้ง คือ สภาพความไม่ราบรื่นที่เกิดภายในตัวบุคคล ระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม เนื่องจากมีความต้องการหรือผลประโยชน์ขัดแย้งกันและไม่สามารถตัดสินใจหรือหาข้อตกลง ร่วมกันได้ สอดคล้องกับเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2534 : 10) กล่าวว่า ความขัดแย้ง หมายถึง ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมาย หรือวิธีการ หรือทั้งสองอย่าง แต่เป็นการพึงพาอาศัยในทางลบ อาจ กล่าวอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การที่แต่ละฝ่ายไปด้วยกันไม่ได้ ในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการ ไม่ว่าจะเป็ความต้องการจริง หรือศักยภาพที่จะเกิดตามต้องการ ส่วน Filley (1975 : 4) กล่าวว่า ความ ขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคม ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อแต่ละฝ่าย มีจุดมุ่งหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ และมี ค่านิยมที่แตกต่างกัน ความแตกต่างกันนี้มักจะเป็นการรับรู้มากกว่าที่จะเป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจริง ๆ และ Trusty (1987 : 103) กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติระหว่างบุคคลที่มีเป้าประสงค์และ จุดมุ่งหมายแตกต่างกัน ความแตกต่างเหล่านี้นำไปสู่ความขัดแย้ง

สรุปว่า ความขัดแย้ง มีปฏิกริยาเชิงพฤติกรรมที่ไม่ลงรอยกัน หรือเป็นพฤติกรรมที่ไปด้วยกันไม่ได้ ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่เกิดกับตนเอง ระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม เนื่องจากมีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน โดยต่างฝ่ายต่างต้องการสัดกัน เพื่อเอาชนะด้วยการแข่งขันต่อสู้ หรือมีการทำลายกัน และมีผลในทิศทางบวก หรือลบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง จนในที่สุดความขัดแย้งอาจนำไปสู่การต่อสู้กัน จนเกิดสงคราม ระหว่างประเทศขึ้นได้

การใช้พุทธสันติวิธีด้านการเจรจา

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม และไม่สามารถแยกออกจากกันได้ พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แต่พระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพล และบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม ซึ่งนักสังคมศาสตร์ให้การยอมรับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นระบบควบคุมสังคมให้สงบสุข และเป็นสถาบันเบื้องต้นสำหรับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสวัสดิการของมนุษย์ พุทธสันติวิธีเป็นวิธีปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้า และเหล่าสาวกของพระองค์ ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ หรือการแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยแสดงออกได้ดังนี้

1. การสื่อสารเพื่อสันติภาพ วิธีการดังกล่าวในทศวรรษของวิลาวณีย์ สุทธิรักษ์ และคณะ (2560 : 331-332) เขียนบทความเรื่อง “วิเคราะห์แนวทางการสื่อสารเพื่อสันติภาพขององค์ทะไลลามะ ที่ 14” กล่าวว่าตามหลักพุทธสันติวิธีพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า การใช้วาจาสุภาชิตนั้นเป็นมงคล อันสูงสุด โดยทำให้ชีวิตพบกับสันติสุข และขยายวงกว้างเป็นสังคมสันติภาพ อีกทั้งได้ประโยชน์ในปัจจุบัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า วาจาสุภาชิตเป็นพุทธสันติวิธีของการสื่อสาร เพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างแท้จริง คือ (1) คำพูดที่เหมาะสมกาล องค์ทะไลลามะเป็นผู้ที่มีการสื่อสารเหมาะกับบุคคลผู้รับสารนั้นๆ เช่น “เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ทางวัฒนธรรม” เป็นการสื่อสารที่ท่านใช้การสื่อสารเหมาะกับบุคคล คือ ชาวทิเบตเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวทิเบตลุกมาสู้ เพื่อขอความเป็นอิสระจากจีน เป็นการสื่อสารเพื่อสันติภาพ เป็นต้น (2) คำพูดจริง เป็นคำที่กล่าวด้วยความจริง เน้นความเป็นแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ในการรัก และเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น เช่น “มนุษย์...เพราะเขาละสุขภาพเพื่อหาเงิน แล้วก็สละเงิน เพื่อให้สุขภาพฟื้นกลับมา และเขาห่วงอนาคตมาก จนไม่มีความสุข กับปัจจุบัน ผลก็คือ เขาไม่อยู่กับทั้งปัจจุบัน และอนาคตเขาอยู่เหมือนจะไม่มีวันตาย และท้ายสุดเขาก็ตายไป โดยไม่ได้มีชีวิตอยู่จริงๆ” เป็นวาทกรรมที่ชี้ให้เห็นความจริง ที่ทุกคนไม่ได้ตระหนักกับสิ่งเหล่านี้ (3) เป็นคำที่กล่าวด้วยวาจาสุภาพ อ่อนหวาน เช่น “เป้าหมายหลักของเราในชีวิตนี้ คือการได้ช่วยเหลือผู้อื่น และหากเราไม่สามารถช่วยเหลือพวกเขาได้ อย่างน้อยที่สุด ก็อย่าทำร้ายพวกเขา” เป็นวาทกรรมขององค์ทะไลลามะ ที่ใช้ถ้อยคำสุภาพ ไม่มีถ้อยคำที่หยาบคาย หรือส่อเสียด ทำให้เป็นที่พอใจของผู้ได้ยินได้ฟัง และเป็นข้อคิดทำให้สังคมเกิดสันติภาพ (4) เป็นคำที่ก่อประโยชน์แก่ผู้ฟัง เช่น “คำพูดที่มีประโยชน์คำเดียว ที่คนฟังแล้วสงบระงับได้ ย่อมดีกว่าคำพูดที่ไร้ประโยชน์ ตั้ง 1,000” เป็นวาทกรรมขององค์ทะไลลามะ ผู้สื่อสารที่ทำให้สังคมสงบสุขเป็นประโยชน์ต่อมนุษยโลก เกิดสันติภาพจากการมีเมตตาอันดีงามเชิงบวกเสมอ โดยมีเป้าหมายของการสื่อสารให้ทุกชีวิตพ้นทุกข์ และพบสันติสุขอย่างแท้จริง (5) เป็นการพูดที่มีจิตที่ดีงามมีเมตตา องค์ทะไลลามะ มีการสื่อสารที่เปี่ยมด้วยเมตตา อันออกมาจากใจของผู้ส่งสาร คือ เจตนาเมตตาเป็นพื้นฐานก่อนที่จะพูด มีการสอดแทรกธรรมะให้เข้ากับเรื่องราวต่างๆ และจะเน้นธรรมะที่เป็นตัวหลักในการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผล “จะเร้าใจให้ผู้ฟังอยากรู้อยากติดตาม ด้วยบุคลิกที่โดดเด่นโดยมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มีแววตา

แห่งความเมตตา อีกทั้งการพูดในการให้กำลังใจ และช่วยชี้นำสังคมให้มองเห็นทางสว่างที่ควรเดินในเรื่องต่างๆ เช่น “สารที่ข้าพเจ้าต้องการสื่อออกไป คือ การฝึกเจริญเมตตากรุณา และความรัก”

สรุปว่า การมีวาจาสุภาสิตนี้ เป็นพุทธสันติวิธีที่สำคัญในการจัดการความขัดแย้ง โดยไร้ความรุนแรง หรือสงคราม เป็นการสลายอัตลักษณ์ และการยอมรับในความต่างของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งเป็นการส่งเสริม และยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นการสื่อสารขององค์ทะไลลามะ ด้วยวาจาสุภาสิต ทำให้โลกเกิดสันติภาพ

2. การไกล่เกลี่ยเพื่อยุติข้อขัดแย้ง

วิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อยุติข้อขัดแย้ง ในพระคัมภีร์ของสำนักพระขัณฑ์พิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม (2559 : 2-11) กล่าวว่า บทบาทของพระพุทธเจ้าในการไกล่เกลี่ยในกรณีของสงครามน้ำ เป็นสงครามเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่างชาวศากยะ และโกลิยะ ซึ่งที่มาของสงครามก็คือ ทาส และกรรมกร ในขณะที่สงครามน้ำกำลังดำเนินไปอยู่นั้น พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) ตั้งแต่ช่วงเช้าตรู่ในกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ซึ่งไม่ไกลจากสถานที่ดังกล่าว และพบว่าประเด็น (Issue) ของความขัดแย้งคือ น้ำ ในขณะเดียวกัน ความขัดแย้งทับซ้อนก็คือประเด็นเรื่อง ชาติพันธุ์ สิ่งที่ทำให้หน้าที่ชักใยอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมดังกล่าวก็คือ ตัณหา ทิฐิ และมานะ ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของของพระพุทธเจ้า ในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ก็คือการนำเสนอ ชุดของแนวคิดที่ได้คัดสรร และเตรียมมาตั้งแต่ช่วงใกล้รุ่งดังต่อไปนี้ คือ (1) ชุดของแนวคิดที่ใช้ระงับความขัดแย้ง ชุดของวิธีนี้ประกอบไปด้วยหลักการตามที่ปรากฏอยู่ใน 3 ชาตก ได้แก่ ผันทนชาตก ทุพทชาตก และลูกกษัตริย์ชาตก ซึ่งเป้าหมายของชุดนี้ก็คือเพื่อที่จะซ่อมแซมความรู้สึกของทั้งสองฝ่ายที่กำลังทำสงคราม และเสริมสร้างสันติภายใน (2) ชุดของแนวคิดที่สร้างความสามัคคี และสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย ชุดของวิธีนี้ประกอบไปด้วยหลักการตามที่ปรากฏใน 2 ชาตก กล่าวคือ รุกขชาตก และวิญญูชาตก เป้าหมายสำคัญของชุดนี้คือการเสริมสร้าง สันติภายนอก (3) แนวคิดถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฐิ และมานะ แนวคิดนี้ปรากฏอยู่ใน อตตทัตถสูตร อันเป็นการแก้ไขปัญหาคือความอยากในเรื่องน้ำ การยึดมั่นในความคิดเห็นของแต่ละคน และปัญหาเรื่องชาตินิยม

ดังนั้น ภายหลังที่พระองค์ได้นำเสนอแนวคิดทั้ง 3 ชุด ดังกล่าวแล้ว กษัตริย์ และประชาชนทั้งสองแคว้นได้พากันยุติสงครามน้ำ จากการทำหน้าที่เป็น “นักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” ของพระพุทธเจ้านั้น มีประเด็นที่น่าศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมใน 2 ประเด็นใหญ่ คือ การใช้วิธีการเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินกลยุทธ์ของพระองค์ และปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการจัดการความขัดแย้งบรรลุผลสำเร็จ คือ (1) การใช้วิธีการเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินกลยุทธ์ จากการวิเคราะห์วิธีการที่พระองค์ได้นำไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งนั้น พบว่าประกอบไปด้วย 2 วิธีการ ได้แก่ (1.1) กลยุทธ์ในการเผชิญหน้ากับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ในสถานการณ์นี้ พระองค์ทรงเริ่มต้นด้วยการเข้าไปเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้งโดยตรง เพื่อแสวงหาทางออกร่วมกันกับกษัตริย์ทั้งสองฝ่ายแต่จุดอ่อนของวิธีนี้ก็คือ หากความสัมพันธ์ของคู่กรณีกับผู้ไกล่เกลี่ยไม่ดีแล้ว อาจจะทำให้เกิดปัญหาตามมาในหลาย ๆ ด้านได้ (1.2) กลยุทธ์ในการโน้มน้าว (Persuasion) เป็นวิธีการ

ที่พระพุทธเจ้าเน้นหนัก และให้ความสำคัญสูงมาก ในการเข้าไปเจรจาไกล่เกลี่ย ดังจะเห็นได้จากกรณีนี้ หรือกรณีอื่น ๆ ที่จะนำเสนอต่อไปจุดเด่นของวิธีการนี้คือ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่คู่กรณี และโน้มน้าวให้คู่กรณี ได้เห็นถึงความสำคัญของความสามัคคีแต่จุดอ่อนคือ “ทุนทางสังคม” ของผู้ไกล่เกลี่ยว่าจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของการสื่อสาร หรือไม่ (2) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการจัดการความขัดแย้งบรรลุผลสำเร็จ ผู้เขียนมองว่า การที่พระพุทธเจ้าสามารถทำให้คู่กรณียุติความขัดแย้งนั้น เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (2.1) สร้างความสัมพันธ์กับคู่กรณี จากการศึกษาวิเคราะห์บริบทต่างๆของพระองค์นั้น ทำให้เราประจักษ์ความจริงประการหนึ่งว่าพระพุทธองค์ทรงมีต้นทุนทางสังคมสูงมาก กล่าวคือ สถานะทางสังคมก่อนที่จะบวชพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกันกับกษัตริย์ศากยะ และโกลิยะ แม้ว่าพระองค์จะทรงเจริญวัยในแคว้นศากยะ และมีพระบิดาเป็นชาวศากยะ (2.2) การสร้างความเชื่อมั่น และความร่วมมือจากคู่กรณี ต้นทุนที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ สถานะของความเป็นพระพุทธเจ้า ที่พระองค์มีอยู่เหนือบุคคลเหล่านั้น และบุคคลเหล่านั้นมิได้มี ในสิ่งที่พระองค์มี ในประเด็นนี้พระองค์มักจะตรัสอยู่เสมอว่า ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่กษัตริย์ประเสริฐที่สุด ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชา และจรณะ จัดได้ว่าประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดา และมนุษย์

สรุปว่า การไกล่เกลี่ยเพื่อยุติข้อขัดแย้งเรื่องน้ำ และวิธีจัดสรร หรือการแบ่งปันทรัพยากรน้ำว่าควรจะทำอย่างไร สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะปัญหาที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอก แต่หากเกิดจากปัจจัยภายใน เมื่อปัจจัยภายในได้รับการแก้ไข จึงไม่มีความจำเป็นต้องกล่าวถึงปัจจัยภายนอกซึ่งสำคัญน้อยกว่า ดังนั้น ความสามัคคี จึงเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล และพร้อมที่จะแบ่งปันความต้องการ ความรัก และ ความเข้าใจต่อกันได้ อันจะส่งผลให้เกิดสังคมแห่งสันติภาพได้นั่นเอง

สรุป

1. ประเด็นสำคัญของความขัดแย้ง

ประเด็นสำคัญของความขัดแย้ง อาจกล่าวได้ว่าทั้งสองประเทศ คือ รัสเซีย และยูเครนไม่คิดที่จะแก้ไขอย่างจริงจัง หรือยังมีบางประเทศที่ได้ผลประโยชน์จากความขัดแย้ง กล่าวคือ เหมือนกับสงครามในโลกนี้ ไม่มีวันที่จะหมดไป เพราะมีบางประเทศที่เป็นมหาอำนาจทางอาวุธ ได้ผลประโยชน์จากสงคราม ก็คือ ประเทศที่ขายอาวุธจึงเป็นกลุ่มแรกที่ได้ผลประโยชน์ เมื่อสู้รบกันจำเป็นที่จะต้องซื้ออาวุธ และความขัดแย้งในยูเครนซึ่งรัสเซียเป็นฝ่ายอ้างสิทธิ์ทางดินแดนบางจังหวัดในยูเครนอันเป็นต้นเหตุแรกในความขัดแย้งกัน โดยต่างฝ่ายก็อ้างความมีสิทธิ์ในดินแดนนั้น วัฏจักรของความขัดแย้งจึงไม่หมดไป หรืออาจมีบางประเทศ สร้างเงื่อนไขความขัดแย้ง ให้เกิดความรุนแรงให้ดำรงอยู่ตลอด เพราะกลุ่มของตนเองได้ประโยชน์

2. ปมก่อปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัสเซีย และยูเครน

ปมก่อปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัสเซีย และยูเครนที่จะต้องแก้ไขก็คือ ความใจแคบ หรือที่เรียกว่า “มัจฉริยะ” กล่าวคือ มีความหวงแหนกีดกันเกี่ยวกับเรื่องพรรคพวก พงศ์เผ่า หรือชาติพันธุ์ และเรื่องเกี่ยวกับลัทธิ ศาสนา วัฒนธรรมต่าง ๆ แม้กระทั่งเรื่องเกี่ยวกับชนชั้นวรรณะ รวมไปถึงวิทยาการ ความรู้ ความก้าวหน้าในทางภูมิปัญญา และความสำเร็จต่าง ๆ การที่จะแก้ไขปัญหาสงครามระหว่างรัสเซียกับยูเครนได้นั้น เบื้องต้นต้องสลัดความใจแคบออกไปให้ได้ ถ้าแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นนี้ไม่ได้ สงครามระหว่างรัสเซียและยูเครนคงจะไม่จบลงแบบง่าย ๆ ความขัดแย้งจะยังคงอยู่ต่อไปอีกนาน

3. ด้านการเจรจาแบบพุทธสันติวิธี

สาเหตุที่ทำให้การเจรจาเกิดความล้มเหลว คือ (1) ตัณหา หมายถึง ความทะยานอยาก หรือมีความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอปรนเปรอตน ความอยากได้ (2) ทิฐิ หมายถึง ความคิดเห็นอุดมการณ์ต่างๆ ที่ยึดถือไว้โดยมกมาย ปิดตัวแคบไม่ยอมรับฟังใคร (3) มานะ หมายถึง ความถือตัว ความสำคัญตนผิด ความอยากเด่นอยากยกชูตนให้ยิ่งใหญ่ เป็นต้น ส่วนการเจรจาแบบพุทธสันติวิธีนั้นกล่าวได้ว่า ต้องเป็นผู้ที่มีการสื่อสารเหมาะสมกับบุคคลผู้รับสารนั้น ๆ และเป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดสันติภาพ เป็นคำที่กล่าวด้วยความจริง เน้นความเป็น แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ และมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นคำที่กล่าวด้วยวาจาสุภาพ ไม่มีถ้อยคำที่หยาบคาย หรือส่อเสียด ทำให้เป็นที่พอใจของผู้ได้ยินได้ฟัง และเป็นข้อคิดทำให้สังคมเกิดสันติภาพ ก่อประโยชน์แก่ผู้ฟัง ผู้สื่อสารที่ทำให้สังคมสงบสุขเป็นประโยชน์ต่อมนุษยโลก เกิดสันติภาพ เป็นการพูดที่มีจิตที่ดีงามมีเมตตา ที่ออกมาจากใจของผู้ส่งสาร คือ เจตนาเมตตาเป็นพื้นฐานก่อนที่จะพูด อีกทั้งการพูดในการให้กำลังใจ และช่วยชี้นำสังคมให้มองเห็นทางสว่าง ที่ควรที่จะดำเนินไปได้อย่างสันติสุขของสังคมได้นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กรุณา มธุราภรณ์สรณ์. (2564). ปัจจัยและเงื่อนไขความขัดแย้งในสังคมไทย. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*. ปีที่ 12 ฉบับที่ 1. มกราคม-มิถุนายน.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภณ. (2542). *พฤติกรรมกลุ่ม*. กรุงเทพมหานคร : วิสิทธิ์พัฒนา.
- รัฐพล เย็นใจมา และคณะ. (2561). ความขัดแย้งในสังคม : ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2. เมษายน-มิถุนายน.
- วิลาวัลย์ สุทธิรักษ์ และคณะ. (2560). วิเคราะห์แนวทางการสื่อสารเพื่อสันติภาพขององค์ทะไลมะ ที่ 14. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. ปีที่ 5. ฉบับพิเศษ พฤษภาคม.
- วนิดา ชนินทุทธรังค์. (2557). *ความรู้เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอมมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2534). *ความขัดแย้ง : การบริหารเพื่อการสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร : ตะเกียง.

- สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. (2559). *หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ทางออกสู่การแก้ปัญหา*. กรุงเทพมหานคร : แอคทีฟ พรินท์.
- Filley, A. C. (1975). *Interpersonal Conflict Resolution*. Glenview Illinois : Scott Foresman and Company.
- Trusty, F. M. (1987). *Managing the Tensions that Go with the planning Process*. in Robert G. Simerly and Associates. *Strategic Planning and Leadership in Continuing Education*. San Francisco : Jossey-Bass.